

[facsimile publication]

[in: R.P. Welsh and J.M. Joosten. *Two Mondrian Sketchbooks*, Amsterdam 1969: 16-49]

[p.2(0)]

Voor alles is een /
oorzaak: maar /
die kennen we /
niet altijd! //
Kennen, weten, is /
geluk. ///

[p.3(1)]

vrouwel. stilstaand /
vasthoud. tegenhoud. /
element. //
mann. bewegend – /
scheppend – uitende – /
voortgaande - element. //

----

vrouw. stof-element /
man. geest-element /
vrouw. horizont.l. /
mann. vertik. /
<+ man.> artist <-zich> geestelijke /
vreugde, /
vrouw artist stoffel. /
vreugde, ///

[p.4(2)]

[schets]

mann.l. en vrouw. /

vertik. en horiz. /

lijn a in rust. /

lijn b.c en d. niet in rust /

[verticaal:] maar richting aanwijzend. ///

[p.5(3)]

De intensiteit, de /
sterkte ⟨+ en de richting of aard⟩ van /
de innerlijke levenslust /
(levenskracht) levens- /
vreugde bepaald /
⟨-h⟩ den aard der /
kunstuiting. //
⟨-[xxx]⟩ Het wezen /
van den maker. //
Het wezen van den /
mensch en artist. ///

[p.6(4)]

[pagina doorgehaald met één streep dwars over de tekst]

Door het onderstaande /
is de man lich. verliefd /
op de vrouw en de /
vrouw geestelijk /
op de man. //
Hierom bestaat de /
liefde van de vrouw /
langer. //
Van de man wisselt. /
De geest. liefde v.d. /
man bestaat niet, om- /
dat de geest in de vrouw zwak /
is. ///

[p.7(5)]

[pagina doorgehaald met één streep dwars over de tekst]

Het vr. elem. stof /
zijnde, is de vrouw /
als grondtype vijandig /
aan den geest. //
Tegelijk vriendin. /
Stof en Geest staan /
tegenover elkaar en /
begeeren elkaar.
Eenheid zijnde trekken /
ze elkaar aan. //
Positief en negatief. /
De vrouw begeert geest /
en geest te zijn maar /
blijft in oerwezen stof. ///

[p.8(6)]

[pagina doorgehaald met twee strepen dwars over de tekst]

De man begeert de /
stof en blijft toch /
geest. Hij wil steeds /
de stof en zijn geest /
groeit daardoor. //
De vrouw wil steeds /
de geest en haar geest /
groeit ook daardoor. //
De vrouw is 't reëele /
de man 't onreëele. //
De vrouw is tegen de /
kunst, tegen abstractie. /
in haar inwezen. ///

[p.9(7)]

[pagina doorgehaald met drie strepen dwars over de tekst]

Zij begeert echter kunst /
en abstractie, maar is /
't niet. //

De man begeert 't niet /
maar is 't in inwezen. //

De vr. heeft de drang /
in zich tot geestel. kunst /
maar zoekt 't met hare /
intelligentie slechts /
omdat haar oerwezen /
het antigeestel. is. //

Alleen wanneer zij dit oer- /
wezen overwonnen heeft, /
kan het geest. in haar /
          waarheid zijn. ///

[p.10(8)]

[pagina doorgehaald met twee strepen dwars over de tekst]

De man in oerwezen /
geest zijnde, openbaart /
zich dit slechts als /
kracht in de brute. //
De man in oerwez. /
geest zijnde, heeft de /
drang tot ⟨-het⟩ de stof. //
De geestel. man neemt /
het vr. phy. als stof om /
in te werken, ⟨-zijn⟩ de ont- /
wikkel. van zijn geestelement /
is zóó sterk dat hij zijn /
geest ziet in deze stof. //
Soms valt deze samen /
met het ///

[p.11(9)]

[tekstgedeelte doorgehaald met twee strepen dwars over de tekst:]

ontwikkelde geest. /
element in een vrouw /
en zoo /
ontstaat /
bestaanbare liefde. /
maar alleen /
wanneer dit /
element voldoende /
sterk is bij /
de /
vrouw. //

[niet doorgehaald tekstgedeelte:]

smart - 1
vreugde - 2
rust - 3

[tekstgedeelte doorgehaald met twee strepen dwars over de tekst:]

gevoel. /
intelligentie /
en gevoel /
Intellig. menschen /
begrijpen deze kunst, /
vroeger gevoelskunst, /
dramatisch. ///

[p.12(10)]

Vrouw en man begrij- /
pen elkaars <+ oer>wezen /
niet omdat het eene /
stof 't andere geest is. //
De geest is tegen de /
stof. Positief – negatief. /
trekken toch elkaar aan. ///

[p.13(11)]

Hinderpaal tot be- /
grijpen de gewoonte. //

=====

noodzakelijkheid van /
versterken en vereen- /
voudigen van den vorm ⟨+ en de kleur⟩ /
der zichtbare dingen. //

-----

rood gezicht - groen - /
rood - uiterlijk /
groen - innerlijk ///

[p.14(12)]

De mensch degenerereert /
als physiek-, en evo- /
lueert als geestelijk /
mensch. //

achteruitgang = vrouw. /
vooruitgang = mann. /

[schets:] ∪ rechts /

[schets:] ∪ links /

Daar de artist /

[verwijzingsteken:] Γ dus het vr. en m. /

beginsel geeft, en de /
natuur niet rechtstreeks, /

is een kunstwerk /

meer dan de /

natuur. /

[verwijzingsteken:] ✕ omdat de artist het /

Sex[-[x]elooze is. [verwijzingsteken:] Γ ///

[p.15(13)]

Als het mann. beg. de /
vertik. lijn is, zal een /
man dit element in de /
steigende boomen van een /
woud herkennen: in de hori- /
zont. lijn van de zee ziet /
hij zijn aanvulling. //
De vrouw. met ⟨haar → de⟩ hori- /
zont. lijn als element /
herkent zich in de liggen- /
de lijnen van de zee en /
ziet zich gecompleteerd /
in de vert. lijnen van het /
woud (die ⟨de → 't⟩ mann. elent /
voorstellen.) Dus is de /
indruk verschillend. //
Wordt in kunst eender ✕

[p.16(14)]

⟨Over → In⟩ het algemeen. /
moeten lijnen veel /
zwarter gemaakt /
worden in beeld. K. /
dan men ze gewoon /
in de natuur ziet -, /
om de kracht /
die v.d. natuur /
uitgaat, te beelden. ///

[p.19(17)]

In alles de strijd tusschen /
Stof en Kracht: tusschen 't /
man. en vr. beg. In /
maatschapp. leven dit ook. /
Het evenwicht tusschen die /
twee is geluk – Dit is /
moeielijk te bereiken. /
Ook omdat 't eene abstract /
en 't andere reëel is. /
Door strijd leven - /
wisseling noodzakelijk. ///

[p.22(20)]

Een groote fout is de /
eenzijdige zienswijze /
bij de menschen: een /
storm wordt gezien als /
storm (woede) alleen, /
en niet als het algemeene /
Goede dat is even sterk /
uit langs één richting. /
<- Het> De storm <- is> (de /
hartstochten) is niet een /
leelijk beest dat is /
losgelaten en beteugeld /
moet worden. 't Is /
de uiting van een kracht ///

[p.24(22)]

Een persoonlijk sterk /
in een richting uitge- /
drukt mooi gevoel /
kan <- [xxx]> tegenover de /
algemeenheid (tegenover /
anderen) zwakheid /
worden. //
Zoo ook in de kunst: /
een zeker zeer mooi een- /
zijdig gevoel is niet /
algemeen (veelzijdig) /
genoeg om tot alge- /
meen eeuwig schoon /
te kristallizeeren. ///

[p.26(24)]

[gedeelte schets]

Portret, ⟨- kan⟩ in oerwezen /
individueel, kan /
nooit ⟨- het s⟩ lijden tot /
algemeene schoonheids /
beeldende kunst. //
Portret, als algemeen /
type opgevat, is geen /
portret meer. //
Portret als ⟨+ zuiver⟩ portret is /
gedoemd te blijven /
fotographie. ///

[p.31(35)]

Een oude ziel /
(ook geest. evolutie /
dus) moet in /
een nieuw lichaam /
leeren en langs- /
zaam bewust /
worden. //
Jonge kunstenaars /
zijn dus anders /
als oudere. ///

[p.33(39)]

Over goed en slecht. /
mooi en leelijk. /
(Dit is schijn) //
Iemand zegt: als de /
mensen beter geweest /
waren, was dit en dit /
niet gebeurd. //
Maar de mensch is /
zooals hij is, is 't goed /
en noodig. //
Is hij goed, zoo is dit /
mooi, is hij slecht, /
zoo is ⟨- dit⟩ hij een beetje /
⟨traag → lui⟩ ⟨- lui⟩ en ten achter. //
[rechtermarge verticaal:] Evolutie gaat langzaam. ///

[p.34(40)]

[door een schets heen geschreven]

De mensch kan iets doen, /
maar heel weinig – /
Daar de mensch niets /
weet, doet hij alles /
slecht. //

Als hij niets doet, doet hij 't best. /
De mensch is geen God, dat /
hij kan zijn goed naar zijn /
eigen wil. ///

[p.35(41)]

[door schets heen geschreven]

Elkeen uit zich - verschil van /
uiting - Reeel of abstract - ⟨+ mensch⟩ /
kunstenaar. Uiting en /
schoonheidsuiting. //

[verwijzingsteken:] + De oppervl. d. dingen doet genieten /
het innerl. doet leven. //

Over het mooi v.d. verschijning der /
dingen. (Ding als geheel en elk stuk /
ervan. De oppervlakte schoon.) Niet /
mogelijk ⟨- na⟩ te beelden. Uit- /
beelden meer mogelijk. Uit- /
beelden innerlijk. Uitbeeld. /
uitbreidingsidee. [verwijzingsteken:] + ///

[p.36(42)]

Twee wegen naar /
het geestelijke toe: /
de weg der leering /
direkte oefening. /
(meditatie etc.) /
en de ⟨- weg⟩ lang- /
zame zekere weg /
der evolutie. //

Dit openbaart zich /
in de kunst. //

Men ziet in de kunst /
de langzame groei /
naar 't geestel., terwijl /
de makers onbewust er

[*rechtermarge verticaal:*] van zijn. De bewuste [*verwijzingssteken:*] ✕ ///

[p.39(53)]

De artist-man /
is vrouw en man /
te gelijk: daarom /
behoeft hij geen /
vrouw te hebben. /
De artist vrouw is /
nooit artist compleet, /
dus kan men <- dit> /
<- voor> niet zeggen /
dat zij geen man /
noodig heeft. ///

[p.41(57)]

[*verwijzingssteken:*] ✕ weg der leering /
lijdt in kunst /
meest tot verbaste- /
ring derzelve. //
Gaan deze twee /
wegen samen, d.w.z. /
dat de maker op /
de trap der ⟨- leering⟩ /
evolutie is waar de /
bewuste geestel. ⟨- werk⟩ /
direkte werkdadigheid /
mogelijk is, dan /
heeft men de ideaal /
kunst. ///

[p.43(59)]

[*verwijzingssteken:*] ††† in de fysieke vorm, /
maar ook (hetgeen we /
niet zien) in andere tus- /
schen vormen. Denkt /
men zich deze tusschenvor- /
men al eenvoudiger en puur- /
der van af de phys. Zicht- /
bare verschijningsvorm, /
dan doorloopt men een /
vormenwereld <- van> klim- /
mend van 't reële naar /
't abstracte. Zoo nadert /
men de Geest: de puur- /
heid zelve. Hieruit /
volgt, dat de geest /
beter benadert wordt /
door een vorm, die /
korter bij de Geest is. /
En wel 't minst, door /

[*volgende pagina (p.42(58)):*]

de fysieke vorm. ///

[p. 46(62)]

Wanneer er gesproken wordt /
over <- het> den <- naar> drang in /
de tijdgeest naar geestelijke /
kunst, moet men wel in /
aanmerking nemen dat dit /
woord „geestelijke” <- zeer> van /
uitgebreide beteekenis is. //
Er zijn in 't geestelijke (d.i. /
het bovenzinnelijke) vele /
trappen. <+ Òf > Vanaf 't fysieke /
tot den geest toe wordt geeste- /
lijk genoemd, òf <+ ook> alleen 't /
<+ eigenlijke> geestelijke. Wanneer we /
alleen rekening houden /
met 't puur geestelijke, /
komt men in dwaling /
omdat dit geuit moet /
worden. Het geestelijke /
is gebeeld <- in> ten eerste /
[verwijzingssteken:] +++ ///

[p.49(71)]

vormt zich het innerlijke /
beeld in onze ziel. Dit /
beeld moeten we beelden. /
Want de oppervl. in natuur /
is schoon maar de naboot- /
sing is dood. De dingen /
geven ons alles, maar de /
afbeelding geeft ons niets. /
Kunst was steeds te veel afbeelding /
hoewel men goed bedoelde. ///

[p.50(72)]

onderling ongelijktijdig. <- bij de > /
Van daar de ongelijkheid (in schijn) /
en het elkaar niet begrijpen). //

Wat eerst geboeid heeft boeit /
later niet meer. (als speelgoed) /
Heeft men lang de opper- /
vlakke liefgehad dan zoekt /
men iets meerders. En toch /
is in de oppervlakte hetzelfde. /
Door deze heen ziet men het innerl. /
Ziende de oppervlakte, [verwijzingsteken:] ✕ ///

[p.51(73)]

Elk mensch, elk ding, alles /
op deze wereld heeft reden van bestaan. /
Alles is mooi - alles is goed. /
alles is noodig - alles en allen in /
zijn relatieve waarde van zijn. //
Zoo ook is alle kunst goed. /
<Alleen → Alles> verkeert <- alles> in een zeker /
levensstadium op een zekere /
tijd: het levensstadium is ///

[p.53(75)]

Beschouw een /
mensch niet alleen /
als mensch op zich- /
zelf: ook zoals /
hij is tegenover /
een ander mensch. /
(D.i. welk nut /
hij heeft tegenover /
een ander. ///

[gedeelte schets]

[p.55(77)]

[*verwijzingsteken:*] ☉ De man zal zich /
steeds teleurgesteld zien /
als hij de vrouw in haar /
geestelijk wezen bemint, /
omdat dit (+ bij de vrouw) van minder /
gehalte dan 't zijne is. //

Is dit geestelijke gehalte /
bij de vrouw zeer groot, /
dan is (in de meeste ge- /
vallen) het fysieke /
minder schitterend en /
valt beneden den eisch /
welke de man, als /
stof beminnaar, stelt. ///

[p.56(78)]

Een artist kan niet werke- /
lijk een vrouw liefhebben /
omdat hij het abstracte /
alleen liefheeft, [verwijzingsteken:] + //

Een man kan alleen een /
vrouw fysiek [verwijzingsteken:] [liefhebben /
omdat de man (geest) de /
stof bemint. [verwijzingsteken:] ⊙ //

Een vrouw kan een man ⟨+ wèl geestelijk /
liefhebben⟩, omdat zij de /
man (geest) bemint. //

[verwijzingsteken:] [⟨+ en niet geestelijk⟩ /
[verwijzingsteken:] + ⟨+ en de vrouw 't reële is.⟩ ///

[p.58(82)]

't Beginsel van deze kunst is /
geen stofnegeering ⟨+ (negatie)⟩, maar ⟨+ groote⟩ liefde /
tot de stof, waardoor deze op de /
hoogst, ⟨+ intens,⟩ mogelijke wijze gezien /
wordt, en ⟨waardoor → in⟩ de kunstschepping /
wordt gebeeld. Dat dit /
uitbeelden dan de stof op een /
andere wijze wêergeeft dan dat /
we die met de oogen zien, /
is eene zaak die de kunstenaar /
te verantwoorden heeft, en [verwijzingssteken:] ✕ ///

[p.59(83)]

[*verwijzingssteken*:] ✕ verantwoord is, wanneer /
deze wijze van wêergeven is voort- /
gekomen door de innerlijke /
gevoelde noodwendigheid /
dat 't zoo en niet anders /
moet zijn. Is deze uitbeel- /
ding dus eenerzijds individueel, /
anderzijds (<- niet) is ze dit niet /
omdat des kunstenaars geest een /
deel is van den algemeenen /
tijdgeest. ///

[p.64(88)]

[door schets heen geschreven]

[verwijzingsteken:] ++ En daar er een kans /
van niet vinden is, /
is er kans /
op ongelukkig zijn. //

[door schets heen geschreven]

[verwijzingsteken:] × Omdat posit. niet /
zonder neg. kan zijn. /
En 't een 't ander zoekt. /
[verwijzingsteken:] ++

[p.65(89)]

[*verwijzingsstekens:*] **(A)** Het positief en het nega- /
tief zijn is de oorzaak /
van de scheuring der /
eenheid, oorzaak van /
alle ongeluk. //
Het een zijn van pos. en /
neg. is het geluk. //
Hoemeer dus 't posit. /
en 't neg. in een wezen /
vereenigt is hoe meer /
geluk. In de artist
is dit sterk. Beide 't /
mann. en vrouw. Daar- /
door echter is hij niet meer /
zuiver mannel.: dus /
verder v.h. posit. fysiek. /
Dichter bij 't posit. fysiek /
Zuiver posit. of negat. /
zijn is ongelukkig zijn. [*verwijzingssteken:*] ✕ ///

[p.67(91)]

De positiviteit en de /
negativiteit veroorzaken /
de handeling. //

⟨ver → Zij⟩ veroorzaken het /
verlies van stilstand /

d.i. geluk. //

Zij veroorzaken de eeuwig- /
durende wenteling. /

de ⟨verandering elkaar opvolgende → elkaar opvolgende verandering⟩. //

Zij verklaart het niet /

bestaanbare in tijd /

van geluk./

[*verwijzingsstekens:*] **(A)** ///

[p.69(93)]

bijna 6 – 7.